

**MAHARASHTRA
EPITOME OF AGRICULTURE**

1990-91

G. I. P. E.

221

**EPITOME
OF
AGRICULTURE
IN
MAHARASHTRA
1990-91**

कृषि विषयक संक्षिप्त माहिती महाराष्ट्र राज्य-१९९०-९१

कृषिविषयक संक्षिप्त माहिती

१९९०-९१

**Epitome of Agriculture
in Maharashtra
1990-91**

प्रस्तावना

ऋतू व पिके अहवालावरोबरच कृषि विभागाद्वारे गेल्या आठ वर्षांपासून महाराष्ट्र राज्यातील “ कृषिविषयक संक्षिप्त माहितीचे ” पुस्तक प्रसिद्ध करण्यात येत आहे. कृषिविषयक सांख्यिकी माहितीसह सुटसुटीत असलेले हे पुस्तक उत्तम प्रतिसादात्मक उत्तेजन देणारे असून ते प्रतिवर्षी अद्यावत करण्यात येते. प्रमुख पिकांच्या जिल्हावार उत्पन्नाची माहिती यात समाविष्ट करण्यात आली आहे; कारण त्यामुळे निरनिराळ्या जिल्हातील उत्पादकतेचे तुलनात्मक चित्र, ओझरती नजर फिरविल्यास दृष्टोत्पत्तीस येते. मी आशा करतो की, हे सुटसुटीत पुस्तक उपयुक्त ठरेल.

मंत्रालय विस्तार, }
मुंबई-४०० ०३२.

ए. व्ही. गोकाक,
सचिव (कृषि),
कृषि पशुसंवर्धन, दुग्ध व्यवसाय विकास
व मत्स्य व्यवसाय विभाग.

PREFACE

In addition to publishing Season and Crop Report, the Department of Agriculture has been bringing out from the last 8 years a handy volume giving statistical information relating to salient features of agriculture in the State called the 'Epitome of Agriculture in Maharashtra'. Response to this handy volume has been very encouraging. This is being updated every year. Districtwise Statistical information has also been included, so that a comparative picture of productivity etc. in different districts can be seen at a glance. I hope this handy volume will be found to be useful.

Mantralaya Annexe }
Bombay-400 032. }

A. V. Gokak,
Secretary to the Government (Agriculture),
Agriculture, Animal husbandry, Dairy
development and Fisheries Department.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१(अ)	महाराष्ट्रातील भूमि उपयोग वर्गीकरण	१४
१(ब)	महाराष्ट्रातील व भारतातील तुलनात्मक भूमि उपयोग वर्गीकरण १९८६-८७ व १९८७-८८	१८
२	सन १९८८-८९ चे महाराष्ट्र राज्यातील जिल्हानिहाय भौगोलिक क्षेत्र, निव्वळ व एकूण वागाईत व एकूण क्षेत्र व दुसोटा क्षेत्र.	२०
३	वह्ति खातेदारांची संख्या व वह्तिचे क्षेत्र-महाराष्ट्र राज्य (ऋषि गणना १९८०-८१ व १९८५-८६)	२६
४	महाराष्ट्र राज्यातील निरनिराळ्या प्रकारांसाठी उपयोगात आणलेल्या विहिरींची संख्या	२७
५	महाराष्ट्र राज्यातील जलसिंचनाच्या निरनिराळ्या साधनांनी भिजणारे निव्वळ वागाईत क्षेत्र व एकूण वागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९८८-८९	२८
६	महाराष्ट्र राज्यातील मुख्य पिकांखालील एकूण वागाईत क्षेत्र १९६०-६१ ते १९८८-८९	३२
७	भारतातील परिस्थितीशी तुलना करता महाराष्ट्रातील रासायनिक खतांचा वापर	४०
८	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे क्षेत्र १९५१-५२ ते १९८९-९०	४२
९	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे उत्पादन १९५१-५२ ते १९८९-९०	५६
१०	महाराष्ट्रातील प्रमुख पिकांचे सरासरी उत्पन्न १९५१-५२ ते १९८९-९०	७०
११(अ)	महाराष्ट्र राज्यातील खरीप, रब्बी व उन्हाळी हंगामातील पेरणी झालेल्या मुख्य पिकाखालील क्षेत्राची जिल्हानिहाय माहिती १९८९-९०	८०
११(ब)	महाराष्ट्र राज्यातील सन १९८२-८३ चे जिल्हानिहाय खरीप व रब्बी पिकाखालील क्षेत्र	८६
१२	महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख पिकांचे जिल्हावार हेक्टरी उत्पादन १९८५-८६ ते १९८९-९०	८८
१३	तांदुळाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	११८

CONTENTS

Sr. No.	Particulars	Page
1(A)	Land use classification of Maharashtra	14
1(B)	Land use classification of Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India 1986-87 & 1987-88	18
2	Districtwise Geographical area and net and gross irrigated and total area and area cropped more than once in Maharashtra State during 1988-89.	20
3	Number and Area of Operational holdings-Maharashtra State 1980-81 & 1985-86 Agricultural Census	26
4	Number of wells used for different purposes in Maharashtra State	27
5	Net area irrigated by different Sources and gross area irrigated in Maharashtra State from 1960-61 to 1988-89.	28
6	Irrigated area under principal crops in Maharashtra State from 1960-61 to 1988-89	32
7	Fertiliser consumption in Maharashtra as compared to India	40
8	<i>Area of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1989-90	42
9	<i>Production of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1989-90	56
10	<i>Average yield of principal crops</i> in Maharashtra 1951-52 to 1989-90	70
11(A)	Districtwise area sown under principal kharif, rabi, and summer crops in M. S. 1989-90	80
11(B)	Districtwise gross cropped area and its break up into Kharif and Rabi 1982-83	86
12	Districtwise average yield of principal crops in Maharashtra State 1985-86 to 1989-90	88
13	Area, average yield and production of <i>Rice</i>	118

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१४	खरीप ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२०
१५	बाजरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२२
१६	गव्हाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२४
१७	रबी ज्वारीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२६
१८	एकूण तृण धान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२७
१९	तुरीचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२८
२०	हरभऱ्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१२९
२१	उडीदाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३०
२२	मुगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३१
२३	एकूण कडधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३२
२४	एकूण अन्नधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३३
२५	कापसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३४
२६	ऊसाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३५
२७	भुईमुगाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३६
२८	तीळ, जवस, करडई व सूर्यफुलाचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३७

Sr. No.	Particulars	Page
14	Area, average yield and production of <i>Kh. Jowar</i>	120
15	Area, average yield and production of <i>Bajra</i>	122
16	Area, average yield and production of <i>Wheat</i>	124
17	Area, average yield and production of <i>Rabi Jowar</i>	126
18	Area, average yield and production of <i>total Cereals</i>	127
19	Area, average yield and production of <i>Tur</i>	128
20	Area, average yield and production of <i>Gram</i>	129
21	Area, average yield and production of <i>Udid</i>	130
22	Area, average yield and production of <i>Mung</i>	131
23	Area, average yield and production of <i>total Pulses</i>	132
24	Area, average yield and production of <i>total Foodgrains</i>	133
25	Area, average yield and production of <i>Cotton</i>	134
26	Area, average yield and production of <i>Sugarcane</i>	135
27	Area, average yield and production of <i>Groundnut</i>	136
28	Area, average yield and production of <i>Sesamum, Linseed, Safflower, Sunflower</i>	137

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
२९	एकूण तेलबियांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१३९
३०	महाराष्ट्रातील संकरित आणि अधिक उत्पन्न देणाऱ्या जातींची व्याप्ती	१४०
३१	महाराष्ट्रातील प्रमुख फळे आणि भाजीपाला क्षेत्र	१४२
३२	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या क्षेत्राचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१४६
३३	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या उत्पादनाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१५०
३४	महाराष्ट्राच्या आणि भारताच्या सरासरी उत्पन्नाचा एकमेकांशी तुलनात्मक निर्देशांक	१५४
३५	महाराष्ट्रातील यंत्रसामग्री व कृषी अवजारे	१५८
३६	मृद संधारण कार्यक्रम-वर्षानिहाय साध्य	१६०
३७	भूविकास कामाची वर्षवारी प्रगती (कडा विरहित प्रकल्प)	१६१

Sr. No.	Particulars	Page
29	Area, Average Yield and Production of <i>total Oilseeds</i>	139
30	Coverage under Hybrid and High yielding varieties in Maharashtra	140
31	Area under Major <i>Fruits and Vegetables</i> in Maharashtra	142
32	Comparative Index number of <i>Area</i> in Maharashtra <i>vis-a-vis</i> All India	146
33	Comparative Index number of <i>Production</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	150
34	Comparative Index number of <i>Average Yield</i> in M. S. <i>vis-a-vis</i> All India	154
35	Machinery and Implements in Maharashtra	158
36	Soil Conservation Programme—Yearwise Achievement	160
37	Yearwise Land Development Progress (Non CADA Project)	161

आलेख

अ. क्र.	तपशील	पृष्ठ
१	महाराष्ट्रातील भूमि उपयोग वर्गीकरण	१६३
२	वहिती खातेदारांची संख्या व वहितीचे क्षेत्र १९८०-८१ आणि १९८५-८६	१६५
३	महाराष्ट्रातील निरनिराळ्या प्रकारांसाठी उपयोगात आणलेल्या विहिरींची संख्या	१६७
४	भारतातील परिस्थितीशी तुलना करता महाराष्ट्रातील रासायनिक खतांचा वापर	१६९
५	एकूण तृणधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७१
६	एकूण कडधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७३
७	एकूण अन्नधान्याचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७५
८	एकूण तेलबियांचे क्षेत्र, सरासरी उत्पन्न व उत्पादन	१७७
९	मूद संधारण-वर्षनिहाय साध्य	१७९

GRAPHS

Sr. No.	Particulars	Page
1	Land Use Classification	163
2	Land Holdings-Agril. Census-1980-81 and 1985-86	165
3	Number of wells in Maharashtra	167
4	Fertilizer consumption in Maharashtra	169
5	Total Cereals	171
6	Total Pulses	173
7	Total Foodgrains	175
8	Total Oil seeds	177
9	Soil Conservation Programme-Yearwise Achievement	179